

Genealogia i vigència dels *Documents professionalitzadors* de l'educació social

José García Molina

Formalitzar, incorporar i difondre una definició acceptada universalment de la professió, un catàleg de funcions i competències que els i les professionals desenvolupen als seus llocs de treball i, finalment, alguna modalitat de codi deontològic que delimiti els valors i les conductes exigibles en l'exercici professional,

nalitzador que s'ha donat al si de l'educació social ens adverteix que aquesta ni pot ni ha de ser una excepció a la norma. El procés d'elaboració dels *Documents professionalitzadors* d'ASEDES, així com la seva definitiva aprovació col·legiada, l'any 2007, va suposar una fita essencial en el procés de professionalització de la nostra

Els *Documents professionalitzadors* van assentar la base sobre la qual educadores i educadors socials podíem construir una cultura o identitat professional unitària.

professió a l'Estat espanyol. L'afirmació no peca d'enyorança retrospectiva ni d'excés celebratori pels quinze anys acabats de complir. Mirar enrere ens fa recordar el repte que va suposar unir (no només en documents legals, sinó en l'imaginari professional) la diversitat

suposa, almenys en les societats modernes i contemporànies, el comú denominador exigible a qualsevol professió que aspiri tant a ser reconeixible com a ser reconeguda. Evidentment, el recorregut professio-

nalitzador que s'ha donat al si de l'educació social ens adverteix que aquesta ni pot ni ha de ser una excepció a la norma. El procés d'elaboració dels *Documents professionalitzadors* d'ASEDES, així com la seva definitiva aprovació col·legiada, l'any 2007, va suposar una fita essencial en el procés de professionalització de la nostra professió a l'Estat espanyol. L'afirmació no peca d'enyorança retrospectiva ni d'excés celebratori pels quinze anys acabats de complir. Mirar enrere ens fa recordar el repte que va suposar unir (no només en documents legals, sinó en l'imaginari professional) la diversitat i la dispersió de les tres «ocupacions no manuals», preprofessionalitzades, que van acabar conformant l'educació social: educació especialitzada, educació d'adults i animació sociocultural. Els *Documents*

professionalitzadors van assentar la base sobre la qual educadores i educadors socials podíem construir una cultura o identitat professional unitària.

Abans d'entrar en matèria val la pena preguntar-nos si, avui dia, entenem què distingeix una feina o un ofici d'una professió. Som conscients d'aquesta distinció fonamental els que ens dediquem a la formació de futurs professionals? Ho és el mateix col·lectiu professional? Coneixem la naturalesa i la raó de ser de la nostra professió fins al punt de poder explicar-les sense vacil·lacions ni embuts als qui no la coneixen? Ja hem assenyalat en un altre lloc (GARCÍA MOLINA i SÁEZ CARRERAS, 2021) que, malgrat els esforços realitzats i el temps transcorregut, en el col·lectiu d'institucions, agents i persones implicades en el desenvolupament d'aquesta professió persisteix una dificultat evident per explicar a la ciutadania, a les instàncies polítiques, a les altres professions, als

estudiants mateixos, etc., de manera clara, específica i distintiva, el fet de ser i la raó de ser de l'educació social.

Per què, malgrat el que s'ha fet, persisteixen el desconeixement i la dificultat per afirmar clarament i unitàriament la identitat i la missió social d'aquesta professió?

L'evidència d'aquest obstacle ens fa tornar a pensar en els *Documents professionalitzadors*. Per què, malgrat el que s'ha fet, persisteixen el desconeixement i la dificultat per afirmar clarament i unitàriament la identitat i la missió social d'aquesta professió? I si bé un article d'aquesta naturalesa no permet resoldre totes aquestes qüestions, sí que possibilita una exposició breu d'allò essencial del procés de professionalització de l'educació social i del paper que hi han tingut els *Documents professionalitzadors*.

De les ocupacions a la professió

L'estudi sistemàtic de les professions ha establert riques distincions en el significat i l'abast de conceptes que, en les nostres converses quotidianes, es fan servir de manera indiferenciada o sinònima: ocupació, feina, professió, ser un bon professional, etc. Ens ha fet saber que les professions formen part d'un sistema estructurat i estructurant-se al

«conflictes interprofessionals» darrere de la monopolització d'un camp d'ocupació formen part de la història de les professions (SÁEZ CARRERAS i GARCÍA MOLINA, 2006; GARCÍA MOLINA i SÁEZ CARRERAS, 2021). En el cas que ens ocupa, caldria recordar els conflictes mantinguts i sostinguts amb treballadors socials, mestres, pedagogs, etc.

Però la distinció conceptual entre ocupació (ocupabilitat) i professió (professionalisme o professionalització), a més, il·lumina les conseqüències fenomèniques que en deriven. Mentre els empleats acostumen a ocupar el lloc de simples assalariats, en condicions variables, els professionals troben més oportunitats per a un exercici inspirat en una certa «missió» social, política, ètica. Aquesta consciència uneix els professionals en una

L'any 2000 ASEDES es va fer conscient de la necessitat de comptar amb aquests documents per avançar en el procés de professionalització de l'educació social.

voltant d'una sèrie de factors, variables i correlacions de forces que afecten tots els grups professionals. Aquests lluiten per l'anomenat «control ocupacional»; és a dir, per acotar un espai d'acció exclusiu i, en la mesura que sigui possible, per ampliar l'espai laboral amb d'altres àmbits susceptibles de formar part de la seva «jurisdicció laboral». Aquests

mena de transcendència (feta d'idees, valors, percepcions i lluites col·lectives) que sobrepassa, sense ignorar-los, els interessos immanents. Els professionals s'organitzen per conformar i visibilitzar la professió, per aconseguir reconeixement, persistir en la seva unitat davant d'altres professions o ocupacions, mantenir-se en el sistema i, si és possible, ampliar-hi la seva influència.

Com es pot deduir, la lògica professional sobrepassa de bon tros la simple defensa de les condicions laborals.

Aquests objectius obliguen a comptar, d'una banda, amb estructures pròpies i particulars (associacions i col·legis professionals, centres de formació, etc.) que arranquin i sostinguin els *processos de professionalització*, i, de l'altra, amb una cultura o identitat unitària de la professió. És aquí on entra en joc la rellevància d'uns documents on s'expliciti el fet de ser de la professió, la missió social, els valors, la cultura, la ideologia i l'ètica professional, les funcions i les competències, etc.

Considerem que amb aquests pocs vímets n'hi pot haver prou per albirar el decisiu paper que han tingut, tenen i haurien de continuar tenint els *Documents professionalitzadors* de les educadores i els educadors socials. Però endinsem-nos

ja en la seva genealogia i en l'anàlisi de la seva vigència.

Breu genealogia dels *Documents professionalitzadors*

Tal com es pot llegir al preàmbul dels *Documents professionalitzadors*, ASEDES es va fer conscient des de l'inici, l'any 2000, de la necessitat de comptar amb aquests documents per avançar en el procés de professionalització de l'educació social. De fet, era una demanda reiterada i explicitada pel col·lectiu d'educadores i educadors socials i, en conseqüència, l'Associació va fer un encàrrec, sufragat amb recursos econòmics, humans i materials, que es va concretar en plans de treball per a l'elaboració col·lectiva i l'aprovació col·legiada dels documents esmentats. Els requisits de partida exigien que fossin elaborats pels mateixos professionals, i que tinguessin la capacitat

de representar els diferents àmbits laborals i de sintetitzar la tasca històrica que havien dut a terme les tres ocupacions preprofessionals. A més, i per descomptat, havien d'estar en condicions de ser legitimats pel conjunt del col·lectiu. No era una tasca fàcil, ni en la concepció ni en el desenvolupament. Tot i això, després de dos anys d'intens treball coordinat, el febrer del 2004 s'assoleix una primera fita: tant la *Definició* com el *Codi deontològic* van que-

ment que establís les funcions generals i les competències del col·lectiu professional, transcendint i incorporant-hi, alhora, les pròpies de cada àmbit laboral particular. No es tractava, en cap cas, d'elaborar un document que fos el fruit de simplement aplegar àmbits, experiències, funcions o tasques. La pura suma d'experiències singulars no arriba mai a generar un universal en què el conjunt es pugui reconèixer. El risc que corren sempre els qui consideren

que la simple suma de les parts pot acabar component un corpus unificat és crear un Frankenstein. En conseqüència, el document havia de ser capaç d'impulsar un marcat caràcter professionalitzador, necessàriament universalista i transcendent d'allò que simplement s'havia donat a les ocupacions.

Els eixos sobre els quals va girar la feina de lectura, reflexió, debat, aportacions i consens es van centrar a remarcar el caràcter pedagògic i social de la professió.

dar aprovats a l'Assemblea General, celebrada a Toledo.

La fita aconseguida posava més de manifest, si fos possible, la imperiosa necessitat d'elaborar el document que, fet i fet, resulta el més important i definitori per a la professió: el *Catàleg de funcions i competències*. Aquest s'havia d'harmonitzar amb la línia marcada pels ja aprovats i, novament, ASEDES va liderar el projecte i el pla de treball per a l'elaboració d'un docu-

ment que establís les funcions generals i les competències del col·lectiu professional, transcendint i incorporant-hi, alhora, les pròpies de cada àmbit laboral particular. No es tractava, en cap cas, d'elaborar un document que fos el fruit de simplement aplegar àmbits, experiències, funcions o tasques. La pura suma d'experiències singulars no arriba mai a generar un universal en què el conjunt es pugui reconèixer. El risc que corren sempre els qui consideren que la simple suma de les parts pot acabar component un corpus unificat és crear un Frankenstein. En conseqüència, el document havia de ser capaç d'impulsar un marcat caràcter professionalitzador, necessàriament universalista i transcendent d'allò que simplement s'havia donat a les ocupacions.

En altres paraules, en la generació del document s'hi jugava la possibilitat que, juntament amb els ja aprovats, fes de «point de capiton» que aconseguís la identificació i la comunió professional dels diversos àmbits i ocupacions prèvies al procés de professionalització. A més, com és fàcil de deduir, s'hi jugava la possibilitat d'establir la singularitat de l'educació social i les distincions pertinents respecte d'altres col·lectius professionals. Tots aquests elements re-

sulten necessaris i valuosos per al reconeixement i la unitat d'acció dels mateixos professionals, però no en menys grau per al seu reconeixement i legitimació per part d'instàncies polítiques i socials i, en darrer terme, de la ciutadania a què destina el seu exercici.

La comissió creada per complir l'encàrrec va seguir una metodologia de treball similar a la que s'havia seguit des del Grupo de Formación Permanente de l'associació professional d'educadors socials de Castella-la Manxa per a l'elaboració de la *Definició*. Tot i això, en aquesta ocasió, els participants van conformar un grup de treball molt més nombrós i obert. De fet, es va enviar i publicitar una carta perquè qualsevol membre d'ASEDES es pogués sumar al grup de treball. Finalment, al procés, s'hi van sumar representants d'associacions i col·legis professionals (APES-Aragó, CPESRM, COEESCV, CEESC i CESCLM), així com, ocasionalment, estudiants i professionals de l'educació social. El treball dut a terme a les sessions presencials, així com el de redacció final dels *Documents*, va comptar amb l'assessorament d'alguns experts, en concret, el de Juan Sáez Carreras (Universitat de Múrcia), Rosa Marí Ytarte i José García Molina (Universitat de Castella-la Manxa).

Els eixos sobre els quals va girar la feina de lectura, reflexió, debat, aportacions i consens es van centrar a remarcar el caràcter pedagògic i social de la professió, cosa

que alhora permetia apropar-se i diferenciar-se d'altres professions. A més, i per descomptat, es va treballar sobre textos i referències legals europees i internacionals; sobre textos que s'havien publicat, en revistes i en congressos, des del mateix col·lectiu professional; textos provinents d'universitats i institucions de formació; documents d'altres professions amb més tradició i consolidades, etc. Un altre requisit, com s'ha esmentat anteriorment, va ser partir dels *Documents* ja aprovats, per la qual cosa resultava irrenunciable entendre l'educació social com un dret de la ciutadania, una professió que treballa per millorar les condicions de vida dels individus i del conjunt, i no focalitzada en exclusiva en sectors o col·lectius particulars. Finalment, es feia imprescindible integrar a la línia discursiva, tant el concepte de professió com la comprensió dels processos de professionalització que segueixen les ocupacions que aspiren a convertir-se en professions. No es tractava d'una simple prouja intel·lectual o acadèmica, sinó que tots aquests esforços per generar una cultura o identitat unitària no perdessin de vista que la mateixa educació social estava immersa en aquest procés i anhelava assentar i legitimar la professió en el catàleg de professions, en el marc de les polítiques socials i educatives i, en darrera instància, en la mateixa estructura de la nostra societat.

Finalment, després de més de dos anys de feina, va veure la llum el *Catàleg de funcions i competències* d'ASEDES. El redactat definitiu es va aprovar a la reunió de Palma del 6 de juny de 2007, mentre que la seva posada de llarg, la publicació i la ratificació, va tenir lloc en el marc del V *Congrés Estatal de les Educadores i Educadors Socials*, celebrat a Toledo entre el 27 i el 29 de setembre de 2007, sota el títol suggeridor de «La professionalització: recorreguts i retrats d'una professió».

Per acabar, tal com assenyalava FUERTE GARCÍA (2007, p. 3), la comissió d'ASEDES va elaborar un dossier de treball «que recull tot allò relacionat amb la comissió *Definició, funcions i competències*». Un dossier que explica les sessions de treball presencials (actes, informes trimestrals i memòries), però també altres qüestions de rellevància aparegudes al llarg del procés d'elaboració i de ratificació del *Catàleg*. A què ens referim? A les aportacions, els debats, les diferències i els conflictes expressats pels diferents territoris a través de les seves associacions i col·legis professionals. Cap procés de creació col·lectiu i col·legiat és un camí de roses, i també hi va haver diferències de criteri, de perspectiva i de posició que, afortunadament, es van aconseguir resoldre col·lectivament. Per això, aquest dossier constitueix un document rellevant per a estudiants, educadors, docents o investigadors que vulguin

aprofundir en un dels avatars centrals del procés de professionalització de l'educació social. Hi trobaran una breu genealogia feta dels processos i els obstacles, de les diferents lògiques exposades, dels consensos i els dissensos sobre els quals es van edificar els *Documents professionalitzadors* i, en definitiva, l'actual identitat professional de les educadores i els educadors socials.

I ara?

Com hem defensat (SÁEZ CARRERAS i GARCÍA MOLINA, 2006), l'educació social a Espanya remet a una construcció històrica que ha anat elaborant la seva perspectiva i percepció gràcies a la de diversos actors: els mateixos professionals i les seves organitzacions, l'Estat, la universitat, altres professions, etc. Tota construcció històrica, com ho és la professionalització de les professions, està subjecta a variables, conjuntures i conflictes que impossibiliten preveure una direcció o destinació complerta. Si la *proximitat* i la *persistència* dels professionals al voltant dels seus ideals compartits resulten clau en la subsistència i el creixement d'una professió, els *Documents professionalitzadors* són la pedra an-

gular d'aquesta comunitat d'ideals. I com que els reptes que la professió afronta avui no difereixen significativament dels que va afrontar ahir, els documents que tenim, o els que vulguem tenir, continuaran exercint

No es tracta del gastat «fer més pràctics» els estudis universitaris, sinó que la lògica de les professions i de la professionalització travessi les disciplines científiques estudiades en la titulació.

un paper essencial en la solidesa de l'esdevenir professionalitzador.

Per acabar, unes breus consideracions per als actors implicats en el nostre procés de professionalització que considerem que ajudarien a aquest enfortiment.

Als col·legis professionals i, consegüentment, a les educadores i educadors socials. No cal cedir en l'afany de difondre, transmetre i contagiar la lògica universal i professionalitzadora dels *Documents*. Ells són «l'ADN discursiu de la professió», ens expliquen davant nostre i davant dels altres, més enllà de preferències i especia-

litzacions. Les professions amb gran tradició —per exemple, la medicina— tenen molt clar què són, quina és la seva missió social, el seu lloc en l'entramat social, més enllà de les especialitats o el tipus d'institució on treballin els professionals. L'estatus i la lògica universalista de la professió no canvien perquè apareguin noves malalties, especialitats o tècniques sanitàries. Cal entendre que les pràctiques de l'educació social poden variar perquè canvien els temps i les situacions socials, però la missió social i les funcions de la professió no poden canviar tret que es converteixi en una altra, o desaparegui. Això no impedeix la revisió periòdica d'uns documents que, al començament, es van voler *professionalitzadors* i que, quinze anys després, ja són *professionals*. Revisions que hauran de complir els criteris assenyalats en la seva construcció: processos oberts, participatius, col·lectius i col·legiats.

A la universitat. No ens cansarem de repetir-ho. Reivindiquem que la formació universitària dels professionals de l'educació social s'alliberi del domini de la lògica disciplinària, compartimentada en àmbits de coneixement científic, i abraçi una lògica professionalitzadora. No es tracta del gastat «fer més pràctics» els estudis universitaris, sinó que la lògica de les professions i de la professionalització travessi les disciplines científiques estudiades en la titulació. Estrènyer les relacions entre

disciplines científiques i professió implica que les primeres reprenguin les constants i variables que constitueixen la naturalesa de la professió —i la particularitat de les pràctiques— per a la qual s'estan formant els estudiants. La lògica disciplinària s'ha d'aproximar a la lògica professional integrant als seus ensenyaments la singularitat de la professió per a la qual estan formant. ¿És convenient ensenyar «la mateixa» pedagogia, sociologia o psicologia en titulacions que formen per a professions diferents, amb missions socials i funcions professionals diferenciades? No tindriem una millor formació si les diferents disciplines col·laboren, des de la seva particularitat, a un millor compliment de les funcions i al desenvolupament de les competències i habilitats pràctiques i ètiques concretes de les educadores i educadors socials?

Els documents que celebrem avui poden contribuir a aquests enfortiments professionalitzadors si es coneixen, se socialitzen i impregnen les matèries d'estudi. I aquesta és una tasca de tots els agents ocupats i preocupats per l'educació social. **Q**

SELECCIÓ BIBLIOGRÀFICA

- FUERTE GARCÍA, Nacho. *Documentos profesionalizadores: El Catálogo de Funciones y Competencias: un proceso de construcción conjunta y una herramienta para la ordenación y la legitimación de la profesión* [en línia] <<https://www.eduso.net/wp-content/uploads/2021/09/7.3-Documentos-Profesionalizadores.pdf>> [Consulta: 16/06/2022].
- GARCÍA MOLINA, José; SÁEZ CARRERAS, Juan. *Educación Social. Profesión y práctica social y educativa*. València: Nau Llibres, 2021.
- SÁEZ CARRERAS, Juan; GARCÍA MOLINA, José. *Pedagogía Social. Pensar la Educación Social como profesión*. Madrid: Alianza, 2006.

CITA ARTICLE

GARCÍA MOLINA, JOSÉ. «Genealogia i vigència dels *Documents professionalitzadors* de l'educació social». *Quaderns d'Educació Social*. Col·legi d'Educadors i Educadors Socials de Catalunya. Núm. 24 (desembre 2022), p. 6-15.

RESUM

L'aprovació dels *Documents professionalitzadors* d'ASEDES —una fita en el procés professionalitzador de l'Educació Social— fa quinze anys. Aquest article recorda i posa en valor el procés participatiu que els va il·luminar i reflexiona sobre el paper, la vigència i les possibilitats d'actualització que tenen.

Paraules clau: professió, professionalització, documents professionalitzadors

ABSTRACT

It is now 15 years since the approval of the ASEDES professional standards documents – a real milestone in professionalising social education. This article recalls and assesses the participatory process that led up to them and reflects on their role, validity and the possibilities for updating them.

Keywords: profession, professionalisation, professional standards